



ANDIJONNING QADIMGI VA O'RTA ASR DAVRI TARIXI MATBUOT SAXIFALARIDA

Davronova Rashidaxon Qahramon qizi

*Andijon viloyati Xo'jaobod tumani MMTBga qarashli 29- maktabning Tarix
fani o'qituvchisi*

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqola Andijonning qadimiy va o'rta asr davrlaridagi tarixi, shu davrda shahar hayoti, madaniyati va iqtisodiy rivojlanishini o'rganadi. Maqolada Andijonning tarixiy manbalar va arxeologik tadqiqotlar asosida shakllangan rivojlanish jarayoni, shuningdek, shaharni tashkil etgan muhim siyosiy, iqtisodiy va madaniy omillar tahlil qilinadi. Andijon, o'zining strategik joylashuvi tufayli, qadimdan Sog'd, Xorazm va boshqa o'rta asr sivilizatsiyalarining madaniy va savdo markazi sifatida e'tiborga sazovor bo'lgan. Maqolada, shuningdek, Andijonning o'rta asr davrlarida savdo yo'llari, hunarmandchilik va shaharning ma'muriy tizimi hamda markaziy hokimiyatga bo'lgan aloqalari o'rganiladi. Tarixiy manbalar va arxeologik qazishmalar natijalari, shahar tarixining rivojlanishidagi muhim bosqichlarni yoritadi va Andijonning o'rta asr tarixida tutgan o'rnini ochib beradi.

Kalit so'zlar: Andijon, qadimiy tarix, o'rta asr, shahar madaniyati, iqtisodiy rivojlanish, arxeologik tadqiqotlar, savdo yo'llari, hunarmandchilik, tarixiy manbalar, Sog'd, Xorazm, ma'muriy tizim.

Mustaqillik sharoitida jamiyatdagi yangi o'zgarishlarni amalga oshirish jarayonida, jamiyat a'zolarini erkin, demokratik tafakkur va milliy g'oya ruhida tarbiyalash vazifalarini bajarishda tarix fanining ahamiyati ortib bormoqda. "Albatta har qaysi xalq yoki millatning ma'naviyatini uning tarixi, o'ziga xos urf-odat va an'alarini, hayotiy qadiryatlaridan ayri holda tasavvur etib bo'lmaydi"[1;30-b.].



Sovet hokimiyati va kommunistik partiyaning hukumronligi yillarida ma'naviy -siyosiy, mafkuraviy yakkahokimlik tufayli tarixchi olimlarning haqiqatni yoritish imkoniyati yo'q edi. Milliy istiqlol yillarida vatanimiz tarixini haqqoniy, ilmiy asosda o'rganish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Respublikamizning birinchi prezidenti Islom Karimov ta'kidlab o'tganidek, "o'z tarixini bilmagan jamiyat istiqbolga elituvchi yo'lini topa olmaydi. Tarix bepisand xalqning kelajagi yo'q. Ko'p asrlik tarixi mobaynida O'zbekiston qancha bosqichlarni ko'rmadi. Markaziy Osiyo mintaqasi qanday bo'ronlar ichida qolmadi, kimlar bizni tobe va qaram qilishga intilmadi. Ana shu tarixdan saboq chiqarmasdan, ertaga kechagi kun ko'rgiliklari qaytadan boshimizga tushib qolishi hech gap emas. Boshqacha aytganda, kechagi kundan to'g'ri xulosa chiqarib ish tutgan jamiyat kelajakka ishonch bilan qadam qo'yadi"[2; 219-b.].

O'zbekiston mustqillikka erishganidan so'ng, o'zbek xalqi keng ma'nodagi teng huquqlilikka ega bo'ldilar, jamiyatdagi barcha sohalarda ijtimoiy adolat, tenglik, barqarorlik to'g'risidagi fikr – o'ylarini amalga oshirish, jamiyatdagi barcha sohalarni rivojlantish uchun sharoit yaratildi, va asta –sekinlik bilan rivojlanishni boshlaganligini ko'rishimiz mumkin. Mustaqillik yillarida yangi tarixiy tafakkur ruhida, yangicha yondashuv va metodologiya asosida tarix fani va ijtimoiy fanlarning iqtisodiy, falsafa va huquq singari deyarli barcha sohalarida Andijon viloyati tarixini o'rganishga e'tibor qaratilib, viloyatimizning ko'plab masalalarini o'rganish imkoniyati yaratildi. Jumladan ko'plab o'rganilmagan jihatlarini o'rganish imkonini yaratdi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida ustoz Sayfiddin Jalilovning hizmatlari katta bo'ldi chunki bu inson Andijon tarixini o'rganib ko'plab ochilmagan va o'rganilmagan ma'lumotlarni o'rganish natijasida viloyatimizning tarixiy shaxslari, ijtimoiy - iqtisodiy o'zgarishlari haqida ko'plab maqolalar va risolalar chop etildi. Andijonning ijtimoi - iqtisodiy masalasini tarixshunosligiga oid ilmiy monografiyasi va bir qator ilmiy maqolalari, viloyatimizga nisbatan siyosatining



mustamlakachilik mohiyatini ochib berishda dastlabki qadam bo'ldi deya olamiz.

Tarixchi olimning viloyatimiz bilan bog'liq an'anaviy qarashlar hamda tarixiy haqiqat talqiniga oid maqolasida mazkur mavzudagi turli ijtimoiy qarashlar hamda ularning tarixiy ildizlari ilk bor ilmiy asosda yoritilib beriladi. R.Shamsutdinov va Muzrobjon Abdullayev o'zlarining maqolasini Fan va turmush jurnali sonida Andijon taqdiriga befarq bo'lmagan holda ko'plab arxiv materiallarga tayangan holda maqolalar chop etdilar. Mana shunday maqolalardan biri "Ukrainadagi O'zbek quloqlari" nomli maqolasida Andijon hududidan surgun qilingan insonlar taqdiri haqida eng asosiysi mutloqa o'rganilmagan, Ukrainaga surgun qilingan vatandoshlarimizning o'g'ir qismatiga bag'ishlangan turkum maqolalari chop etila boshladi"[3; 5-b.]. Bu maqola orqali viloyatimizdan surgun qilingan insonlar taqdiri va o'sha joydagi ahvoli qancha qiyinchilik kunlarini boshidan o'tkazganligini o'qish imkonini berdilar. Bu orqali biz yoshlar o'zimiz uchun hulosa chiqara olsak maqsadga muvofiq bo'ladi.

Shaharning nomi tarixiy manbalarda "Andijon", "Andigon" shaklida ham uchratishimiz mumkin. Akademik Ya. G'ulomovning ilmiy tahliliga ko'ra biron qadimiy joy yoki ma'lum kasbdagi kishilar guruhining nomi bo'lishi ham mumkin deya yozadilar. Mashhur tilshunos olim S.Ibrohimovning fikricha esa, shaharning nomi aslida "Andijon" atalib, X asrga kelib esa arablar uni "Andukon"shaklida qabul qilingan bo'lishlari mumkin. XV asrga kelib esa "Andijon" deb atala boshladi. Buyuk tarixchi Abdurazzoq Samarqandiy o'zining mashhur asari "Matlai - sadayn va majmai - bahrayn" da avval "Andugon" deb yozadi. Shuningdek XVII asrda yozilgan "Torixi Qoshg'ar" nomli qo'lyozma manbada ham "Andijon" deb tilga olingan. "Davr o'tishi bilan shahar obod va ko'rkamlashib boradi.Go'zal shahar" ni ta'riflash ma'nosida "Andijon" deb erkalatish shakli ham uchraydi. Buyuk Zahriddin Muhammad Bobur o'zining kindik qoni tomgan shaharni alohida bir ehtiros bilan ataydi:"[4; 7-b.].



“Buyuk ipak yo’lida joylashgan Andijon shahri O’zbekistonning gavhari deb atalgan Farg’ona vodiysining sharqiy darvozasi xisoblanadi. Shahar dengiz sathidan 450 metr balandlikda geografik jihatdan qulay hudduda joylashgan bo’lib, uni janubiy sharqdan qulay hududda joylashgan bo’lib, uni janubiy sharqdan Otchopar, Xakan adirlari va tepaliklari o’rab turadi. G’arbdan esa u vodiyni markazigacha cho’zilgan past - tekisliklar, unumdor ekin maydonlari, bog’ - rog’lar, katta - kichik qishloqlar bilan tutashib ketgan. Shaharning shimoliy-sharqidan Qoradaryo va Andijonsoy oqib o’tadi”¹. Geografik jihatdan olib qaraganda Andijonning aynan shu hudduda, Qoradaryoning o’rta oqimida joylashganligi bu yerda ham ilk shahar madaniyatining paydo bo’lishiga olib kelganligini ko’rishimiz mumkin.

Andijonning Andijon deb nomlanishi xuddi shahar tarixi singari moziyning eng olis qatlamiga borib taqaladi. Uning nima uchun bunday deb atalishi barchani birdek qiziqtirishi tabiiy, albatta. Chunki men ko’lab o’qigan ma’lumotlarda turlicha talqin qilingan edi shu bois bitta to’htamga kelishimda qiyinchiliklar tug’ildi. Keling, dastlab Andijon nomining kelib chiqishini asrlar osha tildan -tilga o’tib kelgan afsona va rivoyatlar asosida ko’rib chiqsak, bu esa ko’lab ma’lumotlarni solishtirish imkonini beradi, so’ng yozma manbalarga, tarixi olimlarimizning ilmiy xulosalariga e’tiborini qaratsak maqsadga to’g’ri keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. Islom karimov Yuksak ma’naviyat yengilmas kuch. T: Ma’naviyat, 2008 B 30
2. Karimov I.A Inson , uning huquq va erkinliklari oliy qadiryati – oliy qadiryat 14- jild –T . O’zbekiston 2006 . B. 219.
3. Fan va Turmush 5-6 /1999 yil
4. Sobirjon Shokarimov ANDIJON shaharnoma G’afur G’ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti Toshkent- 2000 7- bet.

Sayfiddin Jalilov . Bobur va Andijon. T.O’zbekiston 1993, 101 bet.¹